

Podklad pro zpracování Územně analytických podkladů ČR v tématu cestovní ruch

- Klasifikace krajiny z hlediska předpokladů cestovního ruchu
- Funkčně prostorová typologie středisek cestovního ruchu ČR
- Rajonizace cestovního ruchu na území ČR

V souladu se zadáním uvedené zakázky připojujeme k požadovaným 3 mapám i jejich textovou část. Ta obsahuje nezbytný popis obsahu k mapám Klasifikace krajiny z hlediska předpokladů cestovního ruchu, Funkčně-prostorová typologie středisek cestovního ruchu ČR a Rajonizace cestovního ruchu na území ČR, včetně základních statistických údajů hodnocených jevů a jejich prostorového rozmístění.

Mapa č. 1 Klasifikace krajiny z hlediska předpokladů cestovního ruchu

Rajonizace cestovního ruchu je založena na syntéze geografického a územně – plánovacího přístupu, tj. především na funkčně-prostorové struktuře využití území a klasifikaci její vhodnosti pro pobytový cestovní ruch a rekreaci.

Zvolený přístup rajonizace diferencuje území ve dvou rovinách. První rovinou je členění území do relativně homogenních geografických celků, druhým hlediskem je pohled na území prostřednictvím bodových prvků – nejvýznamnějších středisek cestovního ruchu (městská střediska, lázeňská střediska, horská střediska zimní a letní rekreace, atd.).

Za základní areály byly zvoleny následující geografické celky:

- horská krajina
- venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch
- venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch
- venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch
- velkoplošné pískovcové skalní útvary
- urbanizované prostory

Vymezení geografických celků

Základním principem vymezení geografických celků je tvorba ucelených areálů. Problémem je, že diferenciací území podle jakýchkoliv kritérií tyto ucelené areály nevytváří. Z tohoto důvodu byla nutná určitá míra generalizace podle dodatečných kritérií (převážně na základě informací z mapových podkladů). Veškerá hodnocení se prováděla důsledně za jednotlivá katastrální území obcí jako základních evidenčních jednotek.

Prvním krokem analýz bylo vymezení **urbanizovaných prostorů**. Ty svými charakteristickými vlastnostmi znemožňují jiné funkční využití. Za urbanizovaný prostor bylo považováno to území, kde hustota obyvatelstva je vyšší než 300 obyvatel na km². Dále byly do tohoto souboru zařazeny obce s počtem obyvatel vyšším než 20 tis. osob, přestože nedosahovaly požadované hustoty zalidnění. Takto identifikované územní celky byly následně zcelovány do relativně ucelených geografických areálů. Tato generalizace probíhala na základě mapových podkladů a hledání těsných vazeb mezi jednotlivými objekty (např. komunikace). Do analýzy a poté do mapy byla vyznačena jednotným symbolem města velikosti 10 – 20 tis. obyvatel.

Dalším geografickým celkem jsou **velkoplošné pískovcové skalní útvary**. Ty byly vymezeny na základě geomorfologického členění České republiky a mapových podkladů Turistického atlasu ČR (vrstva – skály). Identifikace do obcí proběhla promítnutím hranic geomorfologických okrsků a podcelků (Broumovské stěny, Adršpašsko-teplické skály, Jetřichovické stěny, atd.), popř. mapové vrstvy skály do hranic jednotlivých katastrů obcí.

Základním kritériem pro vymezení **horské krajiny** byla vertikální členitost reliéfu. Pro hodnocení reliéfu bylo využito geomorfologického členění ČR. Na základě vzhledu, geneze a stáří lze území České republiky rozdělit na 5 hlavních skupin typů reliéfu. Pod pojmem typ reliéfu rozumíme víceméně výrazně omezené území se stejnorodým souborem tvarů zemského povrchu, které se nachází v určité nadmořské výšce a vyznačuje se stejnými morfografickými rysy a stejnou genezí v závislosti na stejné geologické struktuře. Na území ČR se vyskytují následující typy reliéfu:

- akumulární roviny, s relativní výškovou členitostí 0 – 30 m
- sníženiny, s relativní výškovou členitostí 0 – 30 m
- pahorkatiny, ploché pahorkatiny s členitostí 30 – 75 m a členité pahorkatiny s členitostí 75 – 150 m
- vrchoviny – podle výškové členitosti je opět rozdělujeme na ploché 150 – 200 m a členité 200 – 300 m
- hornatiny, ploché hornatiny s členitostí 300 – 450 m, členité hornatiny s členitostí 450 – 600 m

Za horskou krajinu tedy považujeme ty geomorfologické jednotky, které jsou hornatinami. Ve výjimečných případech jsme za horskou krajinu označili i vrchoviny (např. Žďárské vrchy, Vsetínské vrchy).

Východiskem pro určení ostatních geografických celků bylo hodnocení území na základě potenciálních rekreačních ploch. Míra rekreační využitelnosti byla dána podílem vybraných složek půdního fondu na celkové rozloze obce. Kritériem výběru byla míra jejich uplatnění při

rekreaci. Za potenciální rekreační plochy je brán souhrn rozlohy lesní půdy, luk a pastvin, sadů a zahrad, tekoucích a stojatých vod, a to z dat Úhrnů hodnot druhů pozemků (ČÚZAK. Praha).

Venkovskou krajinu s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (venkov III) představuje to území, kde podíl potenciálních rekreačních ploch dosahuje intervalu od 0 do 19,9 % na rozloze obce. Dále byla do tohoto geografického celku zařazena ta území, na kterých je vykonávána povrchová těžební činnost. Naopak z tohoto souboru byla vyřazena území se statutem vinařské obce I. a II. kategorie. Tento typ venkovské krajiny lze také charakterizovat jako velmi intenzivně využívanou zemědělskou krajinou.

Obce s podílem potenciálních rekreačních ploch mezi 20 a 49,9 % považujeme za **venkovskou krajinu s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch** (venkov II) a obce s podílem potenciálních rekreačních ploch od 50 do 100 % za **venkovskou krajinu s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch** (venkov I). Samozřejmě do těchto kategorií nejsou zařazeny ty obce, které jsou zahrnuty do výše uvedených geografických celků (urbanizované prostory, horská krajina, velkoplošné pískovcové skalní útvary).

Jako u ostatních případů, i zde byly identifikované obce zcelovány do ucelených areálů na základě podílu orné půdy a reliéfu krajiny.

Závěrem lze uvést základní statistické informace o prostorovém rozložení jednotlivých typů krajiny na úrovni ČR a krajů.

V ČR je plošně nejvíce zastoupena venkovská krajina s velmi příznivými přírodními předpoklady pro cestovní ruch. Zaujímá 34,8 % rozlohy ČR a je v ní lokalizováno 2103 obcí, včetně menších měst do 10 tis. obyvatel (1/3 obcí ČR). Na druhém místě je zastoupena venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch, zaujímá 29,5 % rozlohy ČR a je v ní lokalizováno 2329 obcí (37 % obcí ČR). Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (intenzivně využívaná zemědělská krajina) zaujímá necelých 10 % rozlohy území ČR s 1030 obcí (16,5 % obcí ČR). Atraktivní horská krajina zaujímá přes 15 % rozlohy území České republiky a je v ní lokalizováno 463 horských obcí a menších měst (do 10 tis. obyvatel), tj. 7,4 % obcí ČR. Urbanizovaný prostor s celkem 246 městy zaujímá v současnosti 9,4 % rozlohy území ČR. Velmi atraktivní krajinu pro cestovní ruch představují u nás velkoplošné pískovcové skalní útvary, byť rozlohou zaujímají jen 1,5 % rozlohy území České republiky.

Tab. 1 Obce v hlavních typech krajiny z hlediska jejich atraktivity pro cestovní ruch v krajích ČR

kraje/typy krajiny	hory	venkov I	venkov II	venkov III	pískovcové skalní útvary	urbanizovaný prostor	celkový počet obcí
HP						1	1
ST		291	414	384	20	35	1144
JC	50	281	278	1		14	624
PL	45	178	270			8	501
KA	45	53	10	20		6	134
UL	42	95	29	132	18	38	354
LB	54	123	4		24	10	215
KH	20	146	173	69	25	15	448
PA	38	173	159	67		14	451
VY	36	210	443	11		4	704
JM	2	237	273	137		24	673
OL	24	106	109	151		12	402
ZL	65	112	79	36		15	307
MS	42	98	88	22		50	300
Celkový počet obcí	463	2103	2329	1030	87	246	6258

Tab. 2: Rozloha hlavních typů krajiny z hlediska jejich atraktivity pro cestovní ruch v krajích ČR

kraje/typy krajiny	hory	venkov I	venkov II	Venkov III	pískovcové skalní útvary	urbanizovaný prostor	rozloha v ha
HP						49615	49615
ST		317880	409153	255376	25600	67565	1075574
JC	205228	460129	297552	3773		39010	1005692
PL	155263	259570	304513			36742	756088
KA	126106	148475	13497	18542		24811	331431
UL	99561	123881	50995	144816	32766	81429	533448
LB	108305	147268	2032		27902	30835	316342
KH	57178	155974	133226	45830	30914	52760	475882
PA	56375	182553	130847	42430		39688	451893
VY	38442	223795	387485	5115		24746	679583
JM	5031	237933	296764	103644		76144	719516
OL	98811	173153	115204	101352		38161	526681
ZL	123983	122889	75555	22300		51582	396309
MS	116836	178138	101316	22982		123436	542708
rozloha v ha	1191119	2731638	2318139	766160	117182	736524	7860762
v %	15,2	34,8	29,5	9,5	1,5	9,4	100,0

Mapa č. 2 Funkčně-prostorová typologie středisek cestovního ruchu

Za střediska cestovního ruchu zahrnutá do následné funkčně-prostorové typologizace a do kartografického znázornění byly vzaty obce s více než 250 lůžky v hromadných ubytovacích zařízeních. Základní aktuální informace byly převzaty z veřejné databáze ČSÚ (kapacita a návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení). Takových obcí bylo vzato do následného hodnocení celkem 370.

Význam střediska cestovního ruchu (regionálního a nadregionálního významu) nelze určit pouze počtem lůžek, ale také jeho realizovanou návštěvností. Do analýzy tak byla dále zahrnuty všechny obce (střediska) s památkami UNESCO a s městskými památkovými rezervacemi (MPR), byť hodnoty minimálně 250 lůžek v HUZ nedosáhly. Šlo celkem o 7 obcí (Horšovský Týn, Loket, Příbor, Terezín, Lipník nad Bečvou, Jaroměř a Jankov -Holašovice). Do analýz byly také vzaty obce s památkovými objekty (povětšinou NKP) s více než 40000 platícími návštěvníky v roce 2015 (Statistika kultury, NIPOS Praha 2016), které také minimální hodnoty 250 lůžek v HUZ v roce 2015 nedosáhly. Takových obcí bylo celkem 22.

Do analýzy byly také vzaty obce, u nichž se nacházejí naše nejdůležitější přírodní atraktivity – jeskyně a pískovcová skalní města, byť minimálních hodnot 250 lůžek v HUZ nedosahují. Šlo celkem o 7 obcí – Kokořín, Slavětín, Adršpach, Chýnov, Koněprusy, Bozkov, Ostrov u Macochy). Konečně byla do analýz vzata dvě významná královská města Louny a Čáslav, město Broumov, malebné Zvíkovské Podhradí na Orlické přehradě a nové moderní středisko zimní a letní rekreace Malá Morava, byť uvedených minimálních hodnot 250 lůžek v HUZ zatím nedosahují. Tím byl stanoven celkový počet 411 obcí do následné funkčně-prostorové typologie středisek cestovního ruchu.

Na základě uvedené metodiky bylo vymezeno celkem 411 středisek cestovního ruchu (minimálně regionálního významu). V těchto střediscích bylo v roce 2015 evidováno dle ČSÚ (veřejná databáze) celkem téměř 410 tis. lůžek v HUZ, což znamenalo 77 % všech lůžek v HUZ v ČR v nichž se ubytovalo celkem 14,8 mil. domácích a zahraničních hostů (87 % z počtu hostů v HUZ v ČR), kteří zde uskutečnili 41 mil. přenocování (zahraniční hosté se na celkovém počtu přenocování podíleli 54 %), což znamenalo téměř 96 % přenocování ze všech HUZ v ČR v roce 2015.

Aplikace uvedených kritérií tak představuje minimální mantinely pro překročení lokálního významu na regionální význam a jsou plně v souladu se stanovenými cíli. Přísnější kritéria by mohla totiž vyřazovat střediska v méně turisticky atraktivních oblastech, resp. krajích.

Funkčně-prostorová typologie střediska cestovního ruchu spočívala v první kroku ve stanovení dominantní (převažující) funkce daného střediska cestovního ruchu. Celkem 411 obcí (středisek) bylo rozděleno do následujících 8 základních funkčních typů středisek cestovního ruchu v ČR, a to:

1. historická města (města s městskou památkovou rezervací)
2. ostatní města
3. horská střediska letní a zimní rekreace
4. střediska letní rekreace u vody
5. střediska venkovského cestovního ruchu
6. lázeňská střediska
7. střediska významných kulturně - historických památek
8. významné přírodní atraktivity (jeskyně, skalní města)

Z následujících 2 tabulek vyplývají souhrnné informace o dominanci jednoho z hlavních funkčních typů středisek cestovního ruchu v Česku a v jeho jednotlivých krajích. Měříme-li ji například počtem středisek a počtem lůžek v HUZ v nich, pak nejvýznamnější segment nabídky představují města (historická a ostatní města) - 39 % středisek a 52 % lůžkových kapacit v HUZ z uvedených 411 středisek cestovního ruchu regionálního a nadregionálního významu), následují horská střediska cestovního ruchu (22 % středisek a 20 % lůžek), střediska letní rekreace u vody (16 % středisek a téměř 12 % lůžek), lázeňská střediska (téměř 7 % středisek a 12 % lůžek), střediska s významnými přírodními atraktivitami (4 % středisek a jen přes 1 % lůžek) a konečně střediska s významnými kulturně-historickými památkami (národní kulturní památky, významné hrady a zámky, a to mimo uvedená města) přes 8 % středisek a 1,5 % lůžek. Na střediska venkovského cestovního ruchu připadá 3 % středisek, ale jen s 1,2 % lůžkových kapacit v HUZ. Poslední údaje nejsou překvapující, prostorová lokalizace přírodních a kulturně-historických atraktivit jakož i venkovský cestovní ruch nemají koncentrační charakter, nýbrž prostorově rozptýlený bez větších středisek.

Rozložení uvedených 411 středisek cestovního ruchu je do jisté míry významně územně koncentrováno. Jejich největší četnost je v kraji Jihočeském, Středočeském, Královéhradeckém a Moravskoslezském (koncentrace zejm. středisek v horských oblastech, středisek letní rekreace u vody, městských středisek).

Tab. 1 Rozložení středisek cestovního ruchu v krajích ČR (varianta A)

Kraje/funkční typy	historická města	ostatní města	hory	voda	venkov	lázně	historie	příroda	Celkový součet
ST	2	16		14	2	1	8	4	47
PA	3	8	2	3	1	1	2		20
HP	1								1
JC	6	9	7	25	3	3	3	1	57
JM	3	9		9	1	1	4	2	29
KA	2	5	1			5	1		14
KH	4	10	17	2	1	3	5	2	44
LB		10	17	2		2	3	4	38
MS	4	14	17	1		3	1		40
OL	1	7	8			5	2	1	24
PL	3	6	6	3	2	1	3		24
US	5	7	4	2	2	2		3	25
VY	3	12	5	2	1				23
ZL	1	9	8	4		1	2		25
Celkový součet	38	122	92	67	13	28	34	17	411

Tab. 2 Rozložení lůžek v HUZ ve střediscích cestovního ruchu v krajích ČR (varianta A)

Kraje/funkční typy	historická města	ostatní města	hory	voda	venkov	lázně	historie	příroda	Celkový součet
ST	1083	6477		6679	998	1930	869	619	18655
PA	3959	2581	1657	2727	284	734	169		12111
HP	91059								91059
JC	10126	5281	3738	19737	1271	3823	352	0	44328
JM	16159	5112		5577	309	1009	2452	242	30860
KA	1066	1411	1253			24655	335		28720
KH	3519	5204	24864	1014	256	3881	754	1148	40640
LB		7859	20269	6082		864	0	1730	36804
MS	993	9913	9963	278		2345	141		23633
OL	2788	3981	6156			3880	277	34	17116
PL	6160	2569	5365	1262	712	660	403		17131
US	2146	6557	1593	879	921	2330		1436	15862
VY	2234	6061	3265	1142	325				13027
ZL	1538	7263	5553	1950		3034	589		19927
Celkový součet	142830	70269	83676	47327	5076	49145	6341	5209	409873

Ne u každého z vybraných 411 středisek cestovního ruchu lze jednoznačně určit dominanci jednoho z uvedených 8 nosných typů cestovního ruchu v Česku. Proto bylo zvoleno řešení určení buď jasné dominance jednoho typu cestovního ruchu, případně stanovení druhého doplňkového typu cestovního ruchu. Tento přístup byl zvolen u 88 obcí, tedy přibližně u každého pátého střediska. Poté následoval celkový přepočítání počtu středisek, resp. počtu lůžek v nich v poměru 0,5:0,5. Celkové

hodnocení se příliš nezmění, lze však hovořit o určitém zpřesnění a validitě zvoleného přístupu k funkčně prostorové typologii středisek cestovního ruchu v ČR.

Z následujících tabulek č. 3 a 4 vyplývají souhrnné informace o dominantním, resp. doplňkovém druhém typu cestovního ruchu ve 411 střediscích cestovního ruchu v Česku a v jeho jednotlivých krajích. Měříme-li ji počtem středisek a počtem lůžek v HUZ v nich, pak nejvýznamnější segment nabídky představují města (historická a ostatní města) – **38,3 % středisek a 54,5 % lůžkových kapacit** v HUZ z uvedených 411 středisek cestovního ruchu regionálního a nadregionálního významu, následují horská střediska cestovního ruchu (**24,6 % středisek a 23,2 % lůžek**), střediska letní rekreace u vody (**14 % středisek a téměř 10 % lůžek**), lázeňská střediska (**5,2 % středisek a 7,3 % lůžek**), střediska s významnými přírodními atraktivitami (**přes 4 % středisek a jen 1,4 % lůžek**) a konečně střediska s významnými kulturně-historickými památkami (národní kulturní památky, významné hrady a zámky, a to mimo uvedená města) - **téměř 9 % středisek a necelá 2 % lůžek**. Na střediska venkovského cestovního ruchu připadá **přes 4 % středisek a téměř 2 % lůžkových kapacit** v HUZ.

Tab. 3 Rozložení středisek cestovního ruchu v krajích ČR (varianta B)

Kraje/funkční typy	historická města	ostatní města	hory	voda	venkov	lázně	historie	příroda	Celkový součet
ST	2	16	0	11,5	4,5	0,5	8,5	4	47
PA	3	7,5	2,5	2,5	1	1	2,5	0	20
HP	1	0	0	0	0	0	0	0	1
JC	6	9	10	20,5	4,5	2,5	3,5	1	57
JM	3	10	0	6,5	2	1	4	2,5	29
KA	1,5	6,5	2	0,5	0	2,5	1	0	14
KH	4	9	18,5	1,5	1	2,5	5,5	2	44
LB	0	8,5	19	2	0	1,5	3,5	3,5	38
MS	4	13	17,5	2,5	0	2	1	0	40
OL	1	6,5	9,5	0	0	4	2	1	24
PL	3	6	5,5	3	2	1	3,5	0	24
US	5	7,5	3,5	1,5	2,5	1,5	0	3,5	25
VY	3	11,5	4,5	3	1	0	0	0	23
ZL	1	9	8,5	3,5	0	1,5	1,5	0	25
Celkový součet	37,5	120	101	58,5	18,5	21,5	36,5	17,5	411

Tab. 4 Rozložení lůžek v HUZ ve střediscích cestovního ruchu v krajích ČR (varianta B)

Kraje/funkční typy	historická města	ostatní města	hory	voda	venkov	lázně	historie	příroda	Celkový součet
ST	1083	7117	0	5192,5	2468	965	1081	748,5	18655
PA	3959	2387,5	1850,5	2493	376	734	311	0	12111
HP	91059	0	0	0	0	0	0	0	91059
JC	10126	6511	7715,5	14318	1979,5	2520,5	1157,5	0	44328
JM	16159	5770	0	4130	637	1162	2308,5	693,5	30860
KA	641	12431	2560,5	425	0	12327,5	335	0	28720
KH	3519	4423,5	27107	635	311	2418,5	1078	1148	40640
LB	0	5325	23109	6082	0	558	409	1321	36804
MS	993	9761,5	10336	983,5	0	1418	141	0	23633
OL	2788	3539	7764	0	0	2679	312	34	17116
PL	6160	2613,5	5025,5	1262	712	660	698	0	17131
US	2146	7695,5	1375	571,5	1139	1292,5	0	1642,5	15862
VY	2234	6128,5	2733,5	1606	325	0	0	0	13027
ZL	1538	7263	5645	1951	0	3235,5	294,5	0	19927
Celkový součet	142405	80966	95221,5	39649,5	7947,5	29970,5	8125,5	5587,5	409873

Mapa č. 3 Rajonizace cestovního ruchu

Mapa Rajonizace cestovního ruchu je ve své logice vyústěním a syntézou analytických informací v rámci prací **na studii Nová rajonizace cestovního ruchu z roku 2006**. Její konstrukce je založena na výběru nosných stavebních prvků dvou předešlých map.

Z nosných plošných prvků je zde zachován princip geografického přístupu rajonizace cestovního ruchu, tedy generalizované hodnocení přírodních předpokladů pro cestovní ruch formou klasifikace krajiny z hlediska předpokladů cestovního ruchu – stanovení nosných typů horské krajiny, tří typů venkovské krajiny a urbanizovaných prostorů (s doplněním o turisticky atraktivní velkoplošné pískovcové skalní útvary).

Z nosných bodových prvků mapy Funkčně-prostorové typologie středisek cestovního ruchu bylo do mapy zařazeno 75 nejvýznamnějších středisek cestovního ruchu (obce s lůžkovými kapacitami nad 1000 lůžek v HUZ v roce 2015) s jejich funkční strukturou nosných typů cestovního ruchu. V těchto 75 střediscích bylo v roce 2015 lokalizováno 51,4 % lůžek v HUZ z úhrnu České republiky, v nichž se ubytovalo 68,8 % domácích a zahraničních hostů a realizovalo se v nich 69,3 % všech přenocování z úhrnu ČR. Zvláštní postavení představuje turistický fenomén Praha. V Praze bylo v roce 2015 celkem 17,2 % lůžkových kapacit v HUZ, 38,4 % hostů a 33,8 % přenocování hostů z úhrnu celé České republiky. Doplnkovým bodovým prvkem byly na mapě znázorněny také turisticky atraktivní jeskyně.

Z nosných liniových prvků byly do mapy zařazeny hranice národních parků a chráněných krajinných oblastí na jedné straně a vybraná říční síť na straně druhé.